

A ACHEGA DA FAMILIA ÁLVAREZ Á CULTURA GALEGA

Alfonso Álvarez Cáccamo

Antes da miña intervención, desexo expresar o meu agradecemento á Real Academia Galega representada polo seu presidente Xosé Ramón Barreiro, e concretamente aos académicos Xosé Luís Axeitos, Xosé Luís Méndez Ferrín e Darío Xohán Cabana, organizadores entusiastas destas xornadas.

O meu agradecemento, tamén, á Corporación Municipal do Concello de Tui, ao seu alcalde Antonio Feliciano Fernández Rocha e ao concelleiro de Cultura Moisés Rodríguez, e un especial recoñecemento ao traballo do bibliotecario municipal Rafael Sánchez Bargiela polo seu entusiasmo e bo facer ao longo de todos os eventos de homenaxe á figura de Xosé María Álvarez Blázquez celebrados na cidade de Tui ao longo do ano 2008, exemplo de cariño á nosa familia e de perfecta organización.

Desde mediados do século dezanove, ao longo de todo o século vinte, e nestes primeiros anos do vinte e un, nin un só día deixou de fumeigar a cheminea da fábrica literaria e artística dos Álvarez.

Tamén fumegou a fábrica literaria moitas noites de doentes pero frutíferos insomnios, e non só funcionaron as engrenaxes desta maquinaria familiar en Galiza, senón en Cataluña, en España, en Cuba, en Venezuela, en Cabo Verde, en Francia, en Italia ou nos Estados Unidos de América do Norte, por citar os territorios que me veñen á mente, uns desterrados, outros destinados e outros e outras aventurados na aventura, que non sempre na ventura. Xa non andamos os Álvarez coa nosa bagaxe ás costas *Antre dous séculos*, seguindo o título do fermoso e decisivo poemario de Xerardo Álvarez Limeses, senón entre tres, e permanecemos unidos e traballando.

Seguimos, os vivos, coa vocacional inercia da maquinaria que puxeron en marcha os nosos maiores. Seguen connosco os resistentes, os resistentes políticos, da terceira xeración: Celso García de la Riega Álvarez, de 93 anos, o noso comandante do exército republicano, recoñecido con carné que así o acredita expedido polos que pactaron a transición, a súa irmá Mercedes García de la Riega Álvarez, quen ten 94 anos e Lola Álvarez Gallego, cuñada de Alexandre Bóveda, que anda nos 99. A terceira xeración, polo de agora, foi a máis frutífera, e nela destaca coa súa luz inesquecível a figura sabia de Xosé María Álvarez Blázquez. Deixounos esta terceira xeración unha lembranza permanente e un legado imperecedoiro. Esta herdanza non foi unicamente transmitida mediante as páxinas escritas ou a obra artística. É algo máis transcendente, máis sutil e, de seguro, moito máis difícil de definir pois trátase do talento familiar, das constantes que nos unifican de xeito emocional, ideolóxico e conductual, unha grata impronta da que non necesitamos, nin queremos, despoxarnos, conscientes do herdo, agradecidos co

destino, solidarios nos nosos afectos, parellos no fundamental, pero ben distintos os uns dos outros e outras, como debe ser.

Como sei que non dispoño de moito tempo para a miña intervención, decidín suxeitarme ao criterio de citar aqueles membros, homes e mulleres da familia, desde a xeración de Emilio Álvarez Giménez, á que vou considerar como a primeira (aínda que o seu pai Gregorio Álvarez González era home de ampla cultura humanística, dedicado a labores da xudicatura e da política, tan culto como foi o seu irmán Anastasio, doutor en Medicina e Licenciado en Literatura) até o pintor Darío Álvarez Basso, o máis novo dos creadores recoñecidos da quinta xeración.

Escollín dezasete membros significativos da nosa longa familia baseándome no seguinte criterio: todas e todos os que vou nomear teñen obra literaria escrita e publicada de certa entidade ou obra pictórica exposta e pendurada nalgún museo. Se puidese intervir de novo dentro de –poñamos por caso– vinte anos, aló polo 2028, abofé que atuariades unha intervención máis longa, pois xa apuntan con intelixencia e bo facer novos nomes da quinta xeración, fillos e fillas dos Álvarez Gándara, dos Álvarez Cáccamo, os Álvarez-Blázquez Fernández ou os Álvarez Rei. Outros e outras aínda están por nacer na quinta e na sexta xeracións.

Algúns de nós pintamos, e mesmo intervimos en modestas pero ilusionadas exposicións; a outros non se lles dá mal a interpretación e a composición musical; hainos con moita habelencia para a cerámica, o moldeado e mesmo a escultura; tamén, con boa voz para o canto e boa coordinación para a danza, e incluso dignas actrices teatrais; e varios traballan atinadamente na xestión de centros culturais ou de entidades de relevo, mais iso sucede en moitas familias. Se seguen traballando estes membros da familia Álvarez, dentro de vinte anos posibelmente falarei dalgún deles. Estou seguro que, alomenos, outro creador ou creadora seguirá abrindo a fábrica acotío para que a cheminea continúe a fumar.

A outra liña na que vou basear a miña breve intervención vai ser a de facer un cómputo xeral, case que estatístico aínda que non estritamente rigoroso (pois iso sería unha tarefa moi longa que brindo a alguén con máis paciencia) da obra escrita que a nosa longa familia achegou á cultura galega desde o século dezanove até os nosos días. Engadirei, tamén, datos sobre a achega plástica salientábel.

Agradezo a axuda dos meus irmáns Xosé María e Celso e do meu curmán Emilio Álvarez Rei para confeccionar esta Bibliografía dos Álvarez que se vos entregou. Fica claro que se trata dunha bibliografía estimativa baseada no criterio das obras individuais editadas. Fican fóra desta lista as obras literarias, os contos, relatos, poemas e ensaios publicados en volumes colectivos, as separatas, as colaboracións literarias na Prensa e por suposto os artigos xornalísticos de opinión escritos pola familia Álvarez que, desde o século dezanove até os nosos días superarían, segundo un cálculo ben atinado, os cinco milleiros, o que vén significando unha media desde 1860, de corenta artigos anuais, case que catro por mes, un semanal, ao longo de tres séculos. Por suposto que houbo anos máis fecundos ca outros,

mais a fábrica literaria viu saír constantemente o fume branco da aceptación, o fume grisallo da dúbida ou o fume negro da furibunda crítica polo curuto da nosa cheminea.

Citarei, como membros máis destacados, para ofrecer unha rápida visión da achega familiar á cultura galega, os seguintes membros:

1ª Xeración

Emilio Álvarez Giménez (Puebla de Sanabria, 1830 - Pontevedra, 1911), autor teatral, poeta, xornalista e importante teórico da Literatura.

2ª Xeración

Xerardo Álvarez Limeses (Pontevedra, 1871-1940), poeta e humanista.

Darío Álvarez Limeses (Pontevedra, 1877 - Tui, 1936), xornalista crítico contra o caciquismo, humanista impulsor de importantes iniciativas culturais e de progreso, como a creación do Instituto de Tui, e que foi fusilado polas forzas fascistas rebeldes sublevadas contra o Estado de dereito.

Xosé Álvarez Limeses (Pontevedra, 1892-1936), articulista.

3ª Xeración

Xerardo Álvarez Gallego (Ourense, 1899 - Miami, 1986), xornalista e biógrafo.

Darío Álvarez Blázquez (Tui, 1910 - Vigo, 1979), articulista, novelista e biógrafo.

Xosé María Álvarez Blázquez (Tui, 1915 - Vigo, 1985), sabio erudito, poeta, xornalista de opinión, biógrafo, novelista, etnógrafo, arqueólogo, historiador, antólogo, ensaísta, editor...

Emilio Álvarez Blázquez (Tui, 1919 - Vigo, 1988), poeta e xornalista.

Álvaro Álvarez Blázquez (Tui, 1923 - Vigo, 2004), artista e divulgador da plástica galega.

Emilio Álvarez Negreira (Pontevedra, 1926 - 2002), poeta.

4ª Xeración

Darío Álvarez Gándara (Tui, 1936), novelista.

Alfonso Álvarez Gándara (Vigo, 1939), xornalista de opinión.

Xosé María Álvarez Cáccamo (Vigo, 1950), poeta, narrador, ensaísta, articulista e biógrafo.

Alfonso Álvarez Cáccamo (Vigo, 1952), narrador, articulista, poeta e biógrafo.

Celso Álvarez Cáccamo (Vigo, 1958), poeta, articulista e sociolingüista.

Berta Álvarez Cáccamo (Vigo, 1963), artista.

5ª Xeración

Darío Álvarez Basso (Caracas, 1966), artista.

Os membros da 1ª, 2ª, e 3ª xeracións escribiron en galego e en castelán. A partir da 4ª xeración a única lingua utilizada foi e é o galego. É obvio que os condicionamentos políticos, fundamentalmente, foron a causa da escolla da lingua por parte dos nosos maiores, pois a súa vocación literaria estivo sempre claramente vencellada ao galego, indiscutibelmente desde Xerardo Álvarez Limeses que, coma tantos outros, militou no Partido Galeguista, do que foi un dos fundadores.

O primeiro desta estirpe, Emilio Álvarez Giménez, aínda sendo natural de Puebla de Sanabria –o único membro da familia que non era galego– escribiu na nosa lingua o drama *Maricastaña ou unha revolta popular* e varios poemas, mais tamén utilizou o idioma catalán nun poema dedicado a Victor Balaguer, unha mostra de cultura, de intelixencia e de respecto cos pobos que o acolleron.

Falaba antes dunhas constantes familiares que, nacidas do mundo formativo e cultural, e transmitidas mediante un código no que a afectividade estivo sempre presente, pasan a reflectirse nas obras escritas e repítense e perduran xeración tras xeración, dun xeito inconsciente e natural. Neste senso, cito as palabras coas que o poeta Xavier Rodríguez Baixeras no limiar do libro *Escolma de familia, cen anos de poesía*, antologado polo meu irmán Xosé María, se refire a algunhas destas constantes que el observou na nosa obra poética: unha acusada presenza do mundo natural; o espírito de solidariedade; a ampla cabida que os autores damos ao mundo familiar; o humor, “un humor amabel”, en palabras de Baixeras; un “humor emocionado”, segundo Méndez Ferrín, e “unha especial predisposición conxénita para a música do verso, transmitida, sen dúbida, de xeración en xeración”.

Estas constantes non só están presentes na obra poética, agás a última das citadas, obviamente, senón tamén na obra narrativa e na teatral, pero fundamentalmente, na vida. A solidariedade e a defensa dos humildes manifestouse con toda a intensidade na traxectoria vital de todos e cada un dos membros da familia Álvarez que padeceron a violencia do levantamento militar fascista e a represión do franquismo nas súas propias carnes. E non só foron estas dúas calidades humanas nas que destacaron, tamén na valentía, na fraternidade e no compromiso político nas ringleiras do galeguismo, do nacionalismo e da esquerda.

E hai máis constantes: por exemplo, a inxenuidade pedagóxica que non só ten por que levarse a cabo nas aulas senón nos foros e nas colectividades. Dos dezasete membros da familia aos que escollín seguindo os criterios anteriormente referidos, a metade dedicáronse ou dedicámonos ao ensino, desde a Primaria até a Universidade, mais outros, como poderían ser Emilio Álvarez Blázquez, sensibilísimo poeta, ou o seu irmán Álvaro, importante divulgador da arte galega, ou Darío, médico culto e valente, tamén eran mestres no seu trato, grandes comunicadores e transmisores de coñecementos nas aulas da vida, e había neles, como o hai en Darío e Alfonso Álvarez Gándara, ou o meu curmán Emilio Álvarez Rei, entre outros e outras, un afán comunicador e un pracer engadido na arte na palabra.

Polo que atinxe ao humor, para non estenderme demasiado nesta miña intervención, resumirei dicindo que o humor foi ademais dunha marca de estilo e método frecuente de comunicación, unha arma de defensa e un antídoto contra as gadoupadas da vida, que non foron poucas, pero tamén un xogo, case sempre un xogo de intelixencia cun recurso común no que destacan a utilización da flexibilidade da verba, a satisfacción na modelación da palabra, a deturpación dos significados tinxidos polo pracer que se experimenta cando de xeito espontáneo a palabra produce fillos e abortos, o divertimento, a creación de acentos novos ou de espazos e personaxes comúns como, por exemplo, Avelino Abilleira, un ente colectivo, un comodín sempre ben parado, tan Álvarez ou máis Álvarez cos Álvarez, porque Avelino somos todos, e bo amigo, tamén, de moitos Álvarez nados no territorio do Alterego, habitado polos pseudónimos e os heterónimos, onde pasaron ou pasan a vida Lázaro Evia, Celso de Baión, Pepe do Rollo, A. del Sarne, C. Garrido, Mario Vázquez Xerez Bal-Sala, Airellita Paz, Donda, ou os máis novos como Paco Cereixo e Óscar Ribadomar. Todos eles, sobre todo Avelino Abilleira e Airellita Paz, naceron nun lugar fronteirizo entre o humor e a traxedia. Airellita, quizais, naceu nunha linde entre o humor e a miseria dos anos corenta, pois aínda sendo fermosa, non tiña *parné* para mercar uns bos zapatos, e perfumadiña e linda e sutil pero firme nas pegadas –así imaxínoa eu– camiñaba pola viguesa rúa do Príncipe ben vestida con saias arteladamente amañadas, medias de seda con costura, pero calzada con pantuflas rematadas nun pompón.

A familia Álvarez achegou á cultura galega 163 obras individuais, delas 48 escritas en castelán, fundamentalmente sobre temas que atinxen a Galiza, e 115 escritas en galego.

A suma dos volumes editados da autoría dos Álvarez, segundo un cálculo que quizais queda curto, e que pasaron a formar parte das bibliotecas privadas e públicas de Galiza, acadarían arredor dos 300.000 exemplares.

Das 163 obras citadas, e que figuran na Bibliografía que se vos entregou, 40 son libros de poemas, o corenta por cento, a metade deles da autoría de Xosé María Álvarez Cáccamo, o poeta máis prolífico de todas as xeracións familiares; 21 son obras de narrativa (novelas, contos e relatos), a metade deles da autoría de Alfonso Álvarez Cáccamo. Achegamos 11 libros de Literatura Infantil, 14 biografías e 18 obras de teatro, a meirande parte escritas por Emilio Álvarez Giménez, algunhas das cales foron representadas, con maior ou menor éxito, en distintas localidades galegas e españolas. O resto, sobre 60 obras, son estudos históricos, xeográficos, etnográficos, gramaticais, antropolóxicos ou literarios onde escintila a sabedoría de Xosé María Álvarez Blázquez, unha das grandes figuras da cultura galega do século XX.

As obras da familia foron traducidas ao castelán, catalán, éuscaro, francés, portugués, inglés, alemán, italiano e ruso.

Entre todos os escritores da familia acadáronse, aproximadamente, uns 50 premios literarios de importancia.

Para rematar, cómpre dicir que ademais desta achega ao mundo das letras, a nosa familia contribuíu coa súa obra plástica á cultura galega: Álvaro Álvarez Blázquez que ademais de ofrecernos a súa obra persoal, non moita, fundamentalmente escultura, foi un arrizado difusor da obra dos pintores e pintoras da nosa terra, espallando por Galiza as serigrafías que se elaboraban no seu obradoiro onde, por certo, durante uns meses traballou o xenial Urbano Lugrís. A máis nova da cuarta xeración, Berta Álvarez Cáccamo e o meu curmán, da quinta xeración, Darío Álvarez Basso, ambos con proxección internacional, realizaron exposicións en galerías galegas, españolas, europeas ou americanas, e ademais de conquistar importantes galardóns, ven a súa obra pendurada en museos, nos máis prestixiosos museos de Galiza, de España e en numerosas coleccións particulares do mundo enteiro.

Dei con estes datos, unha rápida visión da nosa achega á cultura galega ao longo de tres séculos. Estou completamente convencido de que seguiremos traballando a prol dela e de que os nosos descendentes non deterán as engrenaxes da maquinaria, que a cheminea seguirá fumegando fumes brancos, grisallos ou negros se a situación o require durante outro século máis, polo menos.

BIBLIOGRAFÍA

- Emilio Álvarez Giménez** (Puebla de Sanabria, 1830-Pontevedra, 1911).
Blas el arnero, ?, 1855 (Drama en tres actos, estreado en Madrid no Teatro Variedades).
Un secreto y una lección, Pontevedra, Imprenta Ramón Núñez Pazos, 1861.
A bordo del Numancia, Pontevedra, Imprenta El Siglo, 1866.
Payo Gómez Chariño, Pontevedra, Imprenta El Siglo, 1867.
El manajo de espigas, ?, 1878.
En la piedra de toque, Pontevedra, Imprenta de Julio Antúnez, 1878.
Judith o la heroína de Betulia, Pontevedra, Río y Micó, 1906.
A rajatabla, juguete cómico, ?, 1908.
Matilde o la hija bastarda. Drama, ?
El brujo, ?
Una palabra de honor, ?
Estudio sobre las faltas de(l) lenguaje que se cometen en Galicia, Pontevedra, Imprenta de José Antúnez y Comp^a, 1870; 2^a ed., *Los defectos del lenguaje en Galicia y en la provincia de León*, Pontevedra, Imprenta y Com. de A. Landín, 1872; 3^a ed., idem, Valladolid, Imprenta y Librería de Andrés Martín, 1909 [Edición "corregida y aumentada"].
Oda a Pedro Calderón de la Barca, Pontevedra, Imprenta de José Millán, 1882.
Biografía de Fray Martín Sarmiento y noticia de sus obras, Pontevedra, Imprenta José Millán, 1884.
Refranes gallegos explicados en castellano, ?, 1897.
Humildes, Pontevedra, Imprenta Viuda e Hijos de Carragal, 1900.
Literatura preceptiva o Retórica y Poética, Pontevedra, Librería de Andrés Landín, 1904.
Refranero agrícola y meteorológico gallego, Pontevedra, Imprenta de Antonio del Río y Micó, 1904.
Mari-Castaña. Unha revolta popular, Cadernos da Escola Dramática Galega, A Coruña, 1984.

Xerardo Álvarez Limeses (Pontevedra 1871-1940)*Margaritas*, Madrid, Hijos de M. Q. Hernández, 1893.*Versos morales*, Pontevedra, Imprenta Landín, 1895.*Antre dous séculos*, Pontevedra, Imprenta de Julio Antúnez, 1934; 2ª ed. Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 1990.*Provincia de Pontevedra*, en Carreras Candi (dir.): *Geografía general del Reino de Galicia*, Barcelona, 1936.**Xerardo Álvarez Gallego** (Ourense, 1899-Miami, 1986)*Los pazos*, Vigo, Castrelos, 1963.*Vida, paixón e morte de Alexandre Bóveda*, Buenos Aires, Nós, 1972; 2ª ed., Vigo, A Nosa Terra, 1996.**Darío Álvarez Blázquez** (Tui, 1910-Vigo, 1979)*El fracaso de Clayton*, 1938 (Asinado co pseudónimo anagramático Dr. Lázaro Evia. Tradución ao galego, O fracaso de Clayton, Vigo, Xerais, 1994. Tradución de María Dolores Cabrera).*A las cinco en punto*, Zaragoza, Letras, 1939 (Asinado co pseudónimo anagramático Dr. Lázaro Evia).*Francisco Sánchez “El Escéptico”*. *Un gallego precursor*, Pontevedra, Publicaciones de El Museo, 1964.*Carta de un médico a los pescadores. Breviario de la urgencia médica*, Vigo, 1965; 2ª ed., Vigo, 1967.*La saudade, ¿un síndrome disnímico?*, Vigo, Castrelos, 1979.**Xosé María Álvarez Blázquez** (Tui, 1915-Vigo, 1985)*Abril (Poesía 1929-1932)*, Pontevedra, Imprenta J. Antúnez, 1932.*Berro en lembranza dos herois de Carral*, Pontevedra, Federación de Mocedades Galeguistas, 1934; 2ª edición, Concello de Teo-Concello de Carral, 2008.*El crimen de la isla verde*, Zaragoza, Letras, 1941.*En el pueblo hay caras nuevas*, Barcelona, Destino, 1945; 2ª ed., París, Mentor, 1969 (Tradución ao galego, *Na vila hai caras novas*, Vigo, Ir Indo, 1993. Tradución de Alfonso Álvarez Cáccamo); 3ª ed., A Coruña, Biblioteca Gallega de Autores en Castellano, La Voz de Galicia, 2004.*El libro del por qué*, Vigo, Cíes, 1946 (En colaboración con Emilio Álvarez Blázquez).*Modernas cartas de amor*, Vigo, Cíes, 1948) (asinado co pseudónimo C. Garrido. En colaboración con Emilio Álvarez Blázquez).*Nuevas cartas de amor*, Vigo, Cíes, sen data.*Poemas de ti e de min*, Pontevedra, Benito Soto, 1949; 2ª ed., facsimile, Pontevedra, Benito Soto, Deputación Provincial de Pontevedra, 1991.*Roseira do teu mencer*, Vigo, Monterrey, 1950; 2ª ed., Vigo, Xerais, 1992; 3ª ed., Vigo, Xerais, 2008.*Romerías gallegas*, Buenos Aires, Ediciones Galicia, 1951; 2ª ed., facsimilar, A Coruña, Fundación Luís Seoane, 2008.*Nicomedes Pastor Díaz: Poesías Galegas. Égloga de Belmiro e Benigno*. *A Alborada*, Vigo, Monterrey, 1951 (Compilación, edición e limiar.); 2ª ed., facsimilar, Santiago de Compostela, Consello da Cultura Galega, 2008.*Escolma de poesía galega. I: Escolma medieval galego-portuguesa (1198-1346)*, Vigo, Galaxia, 1952; 2ª ed., facsimilar, Vigo, Galaxia, 2008.*Una cabaña en el cielo*, A Coruña, Moret, 1952*Cancioeiro de Monfero*, Vigo, Monterrey, 1953.*Vigo, puerto y puerta de Galicia. Guía de la ciudad*, Vigo, Letras, 1954 (En colaboración con Luís Viñas Cortegoso e Emilio Álvarez Blázquez).*Romance do pescador peleriño*, Vigo, Monterrey, 1954.*Cancioneiriño da Virxe*, Vigo, Monterrey, 1954 (Compilación e edición).*Las estatuas no hablan*, Burgos, Aldecoa, 1955.*Galería de gallegos ilustres. I Serie*, Vigo, Monterrey, 1956.*Crecen las aguas*, Palencia, Sigueme, 1956 (Tradución ao galego, *Enchen as augas*, Vigo, Ir Indo, 1995. Tradución de Alfonso Álvarez Cáccamo)*Escolma de poesía galega. II: A poesía dos séculos XIV a XIX*, Vigo, Galaxia, 1959; 2ª ed., facsimilar, Vigo, Galaxia, 2008.*La ciudad y los días. Calendario histórico de Vigo*, Vigo, Monterrey, 1960; 2ª ed., facsimilar, Vigo, Concello de Vigo, 1986 (Tradución ao galego, *A cidade e os días*, Vigo, Xerais, 2008. Tradución de Manuel Bragado Rodríguez e Xosé Pablo Sánchez Mato).*Martín Códax, cantor del mar de Vigo*, Vigo, Asociación de la Prensa, 1962; 2ª ed., facsimilar, Vigo, Instituto de Estudios Vigüeses, 1998. Tradución ao galego, *Martín Codax, cantor do mar de Vigo*, Vigo, Xerais, 1998. (Edición, notas e tradución de Xosé Ramón Pena).

- Presencia de Galicia en los sellos*, Barcelona, Artigas, 1965 (En colaboración con Manuel Lago Martínez).
- Jacinto de la Peña: La carta de las gandumbas*, Vigo, A Roda dos Cento Cincuenta e Un, 1966 (Edición, limiar e notas).
- Cantos de Nadal, Aninovo e Reis*, Vigo, Castrelos, 1967 (Compilación, edición e limiar)
- Rosalía de Castro: Follas novas*, Vigo, Castrelos, 1967 (Edición e limiar).
- Refraneiro do viño*, Vigo, Castrelos, 1968; 2ª ed., facsimilar, Vigo, Galaxia-El País, 2008 (Compilación e edición).
- Cantigas do viño*, Vigo, Castrelos, 1968; 2ª ed., facsimilar, Vigo, Galaxia-El País, 2008 (Compilación e edición).
- Sal e pementa. Escolma de epigramas*, Vigo, Castrelos, 1968; 2ª ed., facsimilar, Vigo, Galaxia-El País, 2008 (Compilación e edición).
- O libro do marisco*, Vigo, Castrelos, 1968; 2ª ed., facsimilar, Vigo, Galaxia-El País, 2008 (Compilación, edición, limiar e notas).
- O libro da caza*, Vigo, Castrelos, 1969; 2ª ed., facsimilar, Vigo, Galaxia-El País, 2008 (Compilación, edición, limiar e notas).
- Quevedo: O sono das caliveras*, Vigo, Castrelos, 1970 (Edición e tradución)
- Feliciano Rolán: Obras poéticas*, Vigo, Castrelos, 1970 (Compilación e edición)
- L. Amado Carballo: Obras en prosa e verso*, Vigo, Castrelos, 1970 (Selección e edición).
- Eduardo Pondal: Queixumes dos pinos e outros poemas*, Vigo, Castrelos, 1970 (Edición e limiar).
- M. Curros Enríquez: Aires da miña terra e outros poemas*, Vigo, Castrelos, 1971 (Edición e limiar).
- A pega rabilonga e outras historias de tesouros*, Vigo, Castrelos, 1971; 2ª ed., facsimilar, Vigo, Galaxia-El País, 2008.
- M. Pardo de Andrade: ¡Máscara fora!*, Vigo, Castrelos, 1971 (Selección e edición).
- O libro do porco*, Vigo, Castrelos, 1972; 2ª ed., facsimilar, Vigo, Galaxia-El País, 2008 (Compilación, limiar e notas).
- Castelao: Hestorias e lendas*, Vigo, Castrelos, 1972 (Compilación e edición).
- Cantares de cego*, Vigo, Castrelos, 1972; 2ª ed., facsimilar, Vigo, Galaxia-El País, 2008 (Compilación, edición, limiar e notas).
- Os tesouros de Galicia. O Ciprianiño*, Vigo, Castrelos, 1974; 2ª ed., facsimilar, Vigo, Galaxia-El País, 2008 (Versión, limiar e notas).
- Castelao: Cousas, terceiro libro*, Vigo, Castrelos, 1975; 2ª ed., facsimilar, Vigo, Galaxia-El País, 2008 (Edición e limiar).
- Os nomes da terra*, Vigo, Castrelos, 1976 (asinado co pseudónimo Celso de Baión); 2ª ed., facsimilar, Vigo, Galaxia-El País, 2008.
- Escolma da poesía medieval. 1198-1354*, Vigo, Castrelos, 1975; 2ª ed., Vigo, Diario 16 de Galicia, 1992 (Tres volumes).
- Canle segredo*, Vigo, Castrelos, 1976; 2ª ed., A Coruña, Biblioteca 120, La Voz de Galicia, 2002; 3ª ed., Vigo, Galaxia, 2008.
- Vigo en su historia*, Vigo, Caixa de Aforros Municipal de Vigo, 1979 (Coordinador da obra, con Álvaro Cunqueiro, e autor de catro extensas monografías.)
- Anton Alonso Ríos: O señor Afranio ou como me rispei das gadoupas da morte*, Vigo, Castrelos, 1979 (Edición, limiar e notas)
- Alexandro Bóveda. Apunte biográfico*, A Coruña, Banco do Noroeste, 1982; 2ª ed., Vigo, Ir Indo, 1992.
- Luis Amado Carballo. Vida e obra. Escolma de textos*, A Coruña, Real Academia Galega, 1982.
- Poesía galega completa*, Vigo, Xerais, 1987 (Edición de X. M. A. Cáccamo)
- Sonetos del alba insomne*, Vigo, Instituto de Estudios Vigueses, 1995.
- Poesía galega completa*, Vigo, Xerais, 2008 (Edición de Xavier R. Baixeras).
- O que ben che quer*, Pontevedra, Oqo, 2008.
- Os ruíns. A pega rabilonga e outras historias de tesouros*, Vigo, Galaxia, 2008.
- Escritos sobre arqueoloxía*, en Eduardo Méndez Quintas (coord.): *Homenaxe a Xosé María Álvarez Blázquez*, vol. I, Gondomar, Instituto de Estudos Miñoranos, 2008.
- Cantares e romances vellos prosificados*, A Coruña, Real Academia Galega, 2008.
- O año pitaño*, A Coruña, Xunta de Galicia-Espiral Maior, 2008.
- Poesías. "Iris". n.º 8*, A Coruña, Universidade da Coruña, 2008 (Ed. facsimilar de texto manuscrito, orixinal datado en 1934-1938).
- Colorín. Cancións para nenos e nenas*, Xunta de Galicia-Sons Galiza, 2008.
- Emilio Álvarez Blázquez** (Tui, 1919-Vigo, 1988)
- Poemas de ti e de min*, Pontevedra, Benito Soto, 1949.
- Romance del peón caminero*, Vigo, 1963.

O tempo desancorado. (Poemas para María Blázquez), Vigo, Galaxia, 1988.
Poesía galega completa e textos en prosa, Galaxia, Xerais, 2005.

Emilio Álvarez Negreira (Pontevedra, 1926-2002)

Madrigal, Pontevedra, Benito Soto, 1949
La veleta apunta a Pontevedra, Pontevedra, Deputación Provincial de Pontevedra, 1991.
Sonetos de quicio volante, Pontevedra, Hipocampo Amigo, 1992.
Secreto recocijo, Pontevedra, Hipocampo Amigo, 1997.
Júbilo y memoria del Corpus, Pontevedra, Hipocampo Amigo, 1997.
Luz del portal en las manos, Pontevedra, Hipocampo Amigo, 1999.

Darío Álvarez Gándara (Tui, 1936)

Sireno, Vigo, Cumio, 1993.
O fracaso de Lázaro Evia, Vigo, Cumio, 1996.

Xosé María Álvarez Cáccamo (Vigo, 1950)

Laberinto el clavicordio, Vigo, Castrelos, 1977.
Galego Cero, Vigo, Castrelos, 1979.
Praia das furnas, Vigo, Xerais, 1983.
Arquitecturas de cinza, Vigo, Pero Mego, 1985.
Celso Emilio Ferreiro: Longa noite de pedra, Sada, O Castro, 1985 (Edición, introdución, notas e comentarios).
Os documentos da sombra, Barcelona, Sotelo Blanco, 1986.
Luminoso lugar de abatimento, Ferrol, Esquíu, 1987.
Xosé María Álvarez Blázquez: Poesía galega completa, Vigo, Xerais, 1987 (Edición, presentación, cronoloxía e bibliografía).
Cimo das idades tristes, Barcelona, Sotelo Blanco, 1988.
Casa dormida, A Coruña, Cadernos da Escola Dramática Galega, 1988; 2ª ed., *Casa durmida*, A Estrada, Fer-
 venza, 2006.
Prego de cargos, Vigo, 1989.
Fragments de mar, Vigo, 1989 (Poemas para unha carpeta de gravados de Berta Cáccamo).
Poemas, Palma de Mallorca, Poesía de paper, 1990 (Antoloxía).
O lume branco, A Coruña, Espiral Maior, 1991 (Tradución ao catalán, *Foc blanc*, València, Bromera, 1994,
 trad. de Xulio Trigo e Julia Cortés; trad. ao francés, *Le feu blanc*, A Coruña, Espiral Maior-AULIGA, 2008,
 trad. de Marie-Line Helson e Suso Pensado).
Acordar contigo en alba, Málaga, Angel Caffarena, 1991 (Antoloxía).
Celso Emilio Ferreiro: Onde o mundo se chama Celanova, Vigo, Xerais, 1991 (Edición, introdución e notas).
Microtoponías, A Coruña, Laivento, 1992.
De mañá qué medo. (Tristura e paixón en Compostela), Santiago, Laivento, 1993.
Colección de espellos, A Coruña, Espiral Maior, 1994.
50 anos de Poesía Galega. Tomo I. A Xeración do 36, A Coruña, Penta, 1994 (Edición, selección e estudo intro-
 dutorio).
A luz dos desnortados, A Coruña, Espiral Maior, 1996 (Tradución ao catalán, *La llum dels extraviats*, Tarrago-
 na, Arola, 2000. Tradución de Xavier Rodríguez Baixeras).
Pedro e as nubes, Vigo, O Barco de Vapor, SM., 1996.
A escrita das aves de marzo, Lisboa, Tema, 1997.
Calendario perpetuo, A Coruña, Espiral Maior, 1997.
Antón Avilés de Taramancos: Obra Poética. Antoloxía, Vigo, ASPG, 1997 (Edición e selección).
Ganapán das palabras, Pontevedra, Kalandraka, 1998 (Tradución ao castelán, *A cazar palabras*, Pontevedra,
 Kalandraka, 1999. Tradución do autor).
Os cadernos da ira, A Coruña, Espiral Maior, 1999.
Escolma de familia, Vigo, Xerais, 2000 (Compilación e edición).
Vocabulario das orixes, A Coruña, Deputación Provincial da Coruña, 2000.
Escolma de familia. Cen anos de poesía, Vigo, Xerais, 2001 (Edición e selección).
Dinosaurio Belisario, Pontevedra, Kalandraka, 2001 (Traducións ao castelán, *Dinosaurio Belisario*, id. 2001; tra-
 dución do autor. Ao catalán, *Dinosauroi Belisari*, id., 2001; trad. de Xavier Rodríguez Baixeras. Ao éuscaro,
Zerribarne dinosaurua, id., 2001; trad. de Koldo Izagirre. Ao portugués, *Dinossáurio Belisário*, id., 2003; trad.
 de Alexandre Honrado).

Lúa de pan, Sada, Ed. do Castro, 2002.
Depósito natural, Pontevedra, col. Tambo, Deputación Provincial de Pontevedra, 2002.
O libro dos cen poemas. Antoloxía da poesía infantil galega, A Coruña, Espiral Maior, 2002 (Edición, compilación, introdución e Caderno de actividades. En colaboración con Marisa Núñez).
Antón Avilés de Taramancos, Vigo, A Nosa Terra, 2002.
Maré do pobo a arder, Galiza, Editora Negra, 2003 (Trad. ao castelán, *Marea del pueblo en llamas*, Madrid, Editora Negra, 2003. Tradución do autor).
Vida de Antón Avilés de Taramancos, Vigo, Galaxia, 2003.
Ancoradoiro, A Coruña, Espiral Maior, 2003.
Habitación del mar. Antología, 1983-2003, Zaragoza, Olifante, 2004.
Vilar dos fillos, Ourense, Difusora de Letras, Artes e Ideas, 2004
O segredo do pan, Santiago, Alfabuara-Obradoiro, 2005.
Ninguén de ningures, Aguatinta, Vigo, 2005.
Memoria de poeta, Vigo, Galaxia, 2006.
Manuscritos do ar, Ribeira, Bourel, 2007.
Tempo do pai, Vigo, Galaxia, 2008
Vento de sal, Vigo, Galaxia, 2008.

Alfonso Álvarez Cáccamo (Vigo, 1952)

Peito de vimbio, Vigo, Xerais, 1988; 2ª ed., Vigo, Xerais, 1990.
As baleas de Eduardo Reinoso, Vigo, Xerais, 1990; 2ª ed., Vigo, Xerais, 1991.
O derradeiro alcume, León, Casa de Galicia, 1991.
Eco de Ramallón, Vigo, Ir Indo, 1992.
Castromil e unha noites, Asociación de Funcionarios pola Normalización Lingüística, 1992.
Xente de mala morte, Vigo, Galaxia, 1993; 2ª ed., Vigo, Galaxia, 1994; 3ª ed., Vigo, Galaxia, 1995; 4ª ed., A Coruña, La Voz de Galicia, 2002.
Xosé María Álvarez Blázquez, galeguista de aceiro e pedra fina, Vigo, Ir Indo, 1994.
O espírito de Broustenac, Vigo, Xerais, 1996 (Tradución ao castelán, *El espíritu de Broustenac*, Madrid, Olalla Ediciones, 1997 (Tradución de Pablo de los Riscos Vázquez).
Os nenos que prantaron a pedra da auga, Santiago, Xunta de Galicia, 1997.
Contos mamíferos, Vigo, Cumio, 1998.
Na flor do vento, A Coruña, Espiral Maior, 1999.
O Bosque de Levas, Vigo, Galaxia, 2002; 2ª ed., Vigo, Galaxia, 2004, 3ª ed., Vigo, Galaxia, 2008 (O *Bosque de Levas* foi levado ao cine con guión de Antón Lopo e Antón Dobao, dirección de Antón Dobao e produción de Ficción-Produccións)
Xosé María Álvarez Blázquez. Unha fotobiografía, Vigo, Xerais, 2008.
A revolución dos globos, Vigo, Galaxia, 2008.

Celso Álvarez Cáccamo (Vigo, 1958)

Os distantes, A Coruña, Espiral Maior, 1995.